

Szymon Tarapata¹

Zezwolenie na czasowe opuszczenie szpitala psychiatrycznego przez osobę detencjonowaną (wybrane zagadnienia dogmatyczne)

Permission for a Detained Person to Be Temporarily Released From a Psychiatric Facility (Selected Dogmatic Issues)

Ustawodawca przewidział możliwość udzielenia sprawcy czynu zabronionego, wobec którego została orzeczona detencja psychiatryczna, zezwolenia na czasowe opuszczenie szpitala (zwanego też „przepustką”). Przesłanki wyrażenia takiej zgody zostały opisane w art. 204d k.k.w.²

¹ Szymon Tarapata – doktor, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński / Ph.D., Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University; ORCID: 0000-0002-4095-8892, ✉ szymon.tarapata@uj.edu.pl.

² Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2018, poz. 652, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny wykonawczy, k.k.w. Przepis ten został wprowadzony do systemu dopiero na mocy Ustawy z dn. 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2015, poz. 396 i wszedł w życie 1 lipca 2015 r. Wcześniej analogiczna regulacja nie istniała na gruncie k.k.w. Co więcej – w postanowieniu SN z 28 września 2006 r., I KZP 23/06 wskazano, że: „Instytucje zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego (art. 141a k.k.w.) i przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153 k.k.w.) nie dotyczą pobytu osoby umieszczonej w zakładzie psychiatrycznym”. Nie oznacza to jednak, że przed 1 lipca 2015 r. w ogóle nie udzielano przepustek osobom, wobec których orzeczono detencję. Przeciwnie, czyniono tak, powołując się na § 10 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dn. 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających, Dz.U. 2014, poz. 599. Z przepisu tego wynikało, że w zakładach dysponujących warunkami podstawowego zabezpieczenia stosuje się przepisy regulaminu organizacyjno-porządkowego tego zakładu. Regulamin ten mógł z kolei uprawniać kierownika zakładu do podejmowania decyzji w przedmiocie udzielania internowanym przepustek. Niezależnie od tego, iż tego typu rozwiązanie budziło szereg wątpliwości w doktrynie (szerzej: M. Pyrcak-Górowska, *Detencja...*, s. 184–186 i wskazana tam

Niektóre z nich mają charakter formalny, inne zaś – materialny³. Te pierwsze zostały określone w art. 204d § 3 k.k.w. Przepis ten stanowi, że zezwolenie na tymczasowe opuszczenie zakładu psychiatrycznego wydaje kierownik tejże placówki po uprzednim uzyskaniu opinii lekarza prowadzącego. O udzieleniu przepustki osoba kierująca jednostką leczniczą jest zobowiązana niezwłocznie poinformować sąd. Organ jurysdykcyjny nie ma jednak możliwości zakwestionowania takiej decyzji. Akt ten może być natomiast uchylony z powodu jego niezgodności z prawem przez sędziego penitencjarnego w trybie nadzoru przewidzianego w art. 34 § 1 k.k.w.⁴ Jeżeli natomiast kierownik szpitala psychiatrycznego wyda decyzję o braku zgody na udzielenie przepustki, detencjonowany może zaskarżyć ją do sądu na podstawie art. 7 § 1 k.k.w., podnosząc zarzut niezgodności z prawem takiego aktu indywidualno-konkretnego⁵. Z kolei przesłanki materialne udzielenia zezwolenia na tymczasowe opuszczenie zakładu psychiatrycznego wymieniono w art. 204d § 1, 5 i 6 k.k.w. To głównie ich wykładni zostanie poświęcony niniejszy tekst.

Materialne przesłanki wydania przepustki można dodatkowo podzielić na dwie grupy, tj. pozytywne oraz negatywne. Spełnienie tych pierwszych pozwala udzielić zezwolenia na tymczasowe opuszczenie szpitala psychiatrycznego, aktualizacja drugich zaś – wyklucza dokonanie takiej czynności. Pozytywne przesłanki wydania przepustki zostały opisane w art. 204d § 1 k.k.w., negatywne zaś – w art. 204d § 5 i 6 k.k.w. Stosownie do art. 204d § 2 k.k.w. – zezwolenie może być wydane co do zasady na czas nieprzekraczający 3 dni. Niemniej jednak w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych, przypadkach można go udzielić maksymalnie na okres siedmiodniowy. Liczba zezwoleń oraz ich łączny czas nie podlegają żadnym ograniczeniom⁶. Wydaje się jednak, że kierownik

literatura), to dodatkowo TK, wyrokiem z 21 kwietnia 2015 r., U 8/14, stwierdził niezgodność § 10 ust. 4 przywołanego rozporządzenia z art. 92 ust. 2 Konstytucji.

³ Podział przesłanek, które muszą być spełnione do udzielenia przepustki, na formalne i materialne przyjmuje też J. Ciechorski – J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 128.

⁴ T. Kalisz, A. Kwieciński, *Projektowane...*, s. 40–41.

⁵ K. Postulski, *Kodeks...*, komentarz do art. 7 k.k.w., teza 10. Jakkolwiek art. 7 § 1 k.k.w. stanowi, że skargę może złożyć „skazany”, niemniej jednak z art. 242 § 1 k.k.w. można wywnioskować, że art. 7 § 1 k.k.w. stosuje się odpowiednio również do „sprawcy, wobec którego zastosowano środek zabezpieczający”.

⁶ T. Kalisz, A. Kwieciński, *Projektowane...*, s. 40.

zakładu psychiatrycznego nie może wydać z góry dwóch lub więcej przepustek na następujące po sobie okresy⁷. Jeżeliby bowiem było inaczej, wówczas z łatwością możliwe stałoby się obejście ustanowionych przez ustawodawcę limitów czasowych wskazanych w art. 204d § 2 k.k.w. Nie ma natomiast, jak się wydaje, przeszkód, by twierdzić, że kolejne zezwolenie na przebywanie poza zakładem psychiatrycznym można wydać od razu po powrocie internowanego.

Pierwszą pozytywną przesłanką wydania przepustki jest to, by sprawca czynu zabronionego, któremu ma ona zostać udzielona, przebywał w zakładzie psychiatrycznym dysponującym warunkami podstawowego zabezpieczenia (wspomnianym w art. 200c k.k.w.)⁸. Omawianego zezwolenia nie można natomiast udzielić, jeśli pacjent został skierowany do jednostek wskazanych w art. 200a⁹ i 200b k.k.w.¹⁰ (tj. zakładów dysponujących warunkami maksymalnego i wzmocnionego zabezpieczenia).

Przepustka może być wydana wyłącznie przy wystąpieniu dwóch powodów. Są nimi istnienie „względów terapeutycznych” lub „ważnych względów rodzinnych”. Twierdzi się przy tym, że: „nie można z użycia przez ustawodawcę kwalifikatora «ważne» a *contrario* twierdzić,

⁷ Można natomiast przychylić się do poglądu, iż istnieje prawna możliwość ku temu, by podczas pierwszej udzielonej przepustki kierownik zakładu przedłużył sprawcy okres pobytu poza szpitalem w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach na podstawie kolejnego zezwolenia, jeżeli łączny czas pobytu poza placówką nie przekroczy 7 dni. Wówczas jednak aktualizować się będzie obowiązek dodatkowego zawiadomienia sądu. Zob. L. Osiński, *Kodeks...*, komentarz do art. 204d k.k.w., teza II.4.

⁸ Stosownie do art. 200c k.k.w. – do zakładu psychiatrycznego dysponującego podstawowymi warunkami zabezpieczenia kieruje się sprawcę, który nie kwalifikuje się do umieszczenia go w jednostkach, o jakich mowa w art. 200a i 200b k.k.w.

⁹ Przepis ten stanowi, że: „Do zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami maksymalnego zabezpieczenia kieruje się sprawcę, jeżeli: 1) jego powtarzające się zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia; 2) nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zamkniętego zakładu psychiatrycznego dysponującego wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia sprawcy, stwarzającego znaczne zagrożenie poza zakładem”.

¹⁰ Stosownie do art. 200b k.k.w.: „Do zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami wzmocnionego zabezpieczenia kieruje się sprawcę, jeżeli: 1) jego zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zakładzie psychiatrycznym, dysponującym warunkami podstawowego zabezpieczenia; 2) nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zakładu psychiatrycznego, dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia sprawcy, stwarzającego zagrożenie poza zakładem”.

że względy terapeutyczne mogą być nieistotne, nieważne. Gradacja ta odnosi się wyłącznie do powodów rodzinnych urlopowania internowanego i jak się zdaje przyczyną jego zastosowania był zamiar prawodawcy uniknięcia udzielania przepustek z błahych przyczyn¹¹.

Pojawić się musi pytanie, jak należy rozumieć użyte w art. 204d § 1 k.k.w. sformułowanie „względy terapeutyczne”. Chcąc to uczynić, trzeba pamiętać, że jednym z podstawowych celów detencji psychiatrycznej jest przygotowanie internowanego do życia w zbiorowości, do czego, co oczywiste, może przyczynić się poprawa jego stanu zdrowia oraz kondycji psychicznej. W takim przekonaniu utwierdza m.in. art. 202 k.k.w. Stanowi on, iż:

Sprawcę, wobec którego wykonywany jest środek zabezpieczający, obejmuje się odpowiednim postępowaniem leczniczym, psychoterapeutycznym, rehabilitacyjnym lub resocjalizacyjnym, którego celem jest poprawa stanu jego zdrowia i zachowania w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie w społeczeństwie w stopniu niestwarzającym zagrożenia porządku prawnego, a w wypadku sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym – również dalsze leczenie w warunkach poza tym zakładem¹².

Oznacza to, że sformułowanie „ważne względy terapeutyczne” może być bardzo szeroko rozumiane. Można bowiem uznać, iż pod wyrażeniem tym kryją się wszelakie powody, które potencjalnie mają korzystny wpływ na stan zdrowia psychicznego internowanego. Nie ulega zaś wątpliwości, że ilość czynników mogących oddziaływać na skuteczność terapii zaordynowanej w stosunku do sprawcy czynu zabronionego zwykle jest bardzo duża. Na poprawę kondycji psychicznej internowanego może rzutować w szczególności umożliwienie pacjentowi załatwienia jego spraw osobistych. Nie ma zatem przeszkód, by to one stały się podstawą do przyznania sprawcy czynu zabronionego zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu psychiatrycznego (jeżeli oczywiście ich związek z aspektami terapeutycznymi zostanie w sposób dostateczny wykazany). Da się więc przykładowo twierdzić, że umożliwienie pacjentowi podejścia do egzaminu zawodowego organizowanego poza szpitalem może być powodem, o którym mowa w art. 204d § 1 k.k.w., jeżeli zdobycie nowych uprawnień z dużym prawdopodobieństwem dodatnio wpłynie

¹¹ J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 132.

¹² Zob. też: M. Pyrcak-Górowska, *Detencja...*, s. 174–178.

na prowadzoną z nim terapię. Nie można też wykluczyć, iż zezwolenie na opuszczenie zakładu zostanie udzielone np. po to, by internowany mógł uczestniczyć w korzystnie na niego wpływających zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych organizowanych poza placówką wykonującą detencję (nie ma przeszkód, by zezwolenie na uczestnictwo w takich wydarzeniach zostało wydane na kilka godzin).

Znamienne jest nadto, że w art. 204d k.k.w. ustawodawca wprost nie wskazał, iż podstawą do udzielenia przepustki jest występowanie u internowanego choroby o charakterze somatycznym. Tymczasem trudno nie zgodzić się z tezą, że istnienie takiej dolegliwości może spowodować pogorszenie się stanu psychicznego pacjenta, co może prowadzić do stanu melancholii, depresji, osłabić motywację i zmniejszyć skuteczność terapii, której jest on poddawany. Nie ma więc, jak się wydaje, przeszkód, by twierdzić, iż kierownik zakładu psychiatrycznego może wydać wobec detencjonowanego przepustkę po to, by ten mógł poddać się zabiegowi chirurgicznemu w odpowiedniej placówce służby zdrowia (poza zakładem psychiatrycznym). Możliwość taka wystąpi rzecz jasna wtedy, gdy wiadomo, że okres rekonwalescencji jest na tyle krótki, iż pacjent będzie miał możliwość powrotu do ośrodka wykonującego detencję w okresie wskazanym w zezwoleniu.

Ważnym elementem terapii może być wreszcie sprawdzenie, jak sprawca czynu zabronionego radzi sobie na wolności. Sposób funkcjonowania w warunkach wolnościowych stanowi bowiem istotny prognostyk w zakresie tego, czy wdrożone wobec pacjenta postępowanie lecznicze przynosi pożądane efekty. Oznacza to, że udzielenie sprawcy czynu zabronionego przepustki w celu poddania go próbie może być uzasadnione względami terapeutycznymi w rozumieniu art. 204d § 1 k.k.w.

W literaturze podkreślono jednak, że powody wskazane w art. 204d § 1 k.k.w. zostały nazbyt wąsko zakreślone. Zaznaczono bowiem, iż w przepisie tym:

nie wskazano (...), że przesłanką przepustki mogą być również ważne względy osobiste sprawcy, a te bez wątpienia powinny znaleźć się w katalogu przyczyn udzielenia zezwolenia na czasowy pobyt poza zakładem. Trafniej sformułował to ustawodawca na gruncie przepustki przewidzianej w art. 141a § 1 k.k.w., wskazując, obok odwiedzin poważnie chorego członka rodziny oraz uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny, inne wypadki szczególnie ważne dla sprawcy, które wszak mogą uwzględniać zarówno racje osobiste, jak i racje rodzinne. Pojęcie „względy

rodzinne” nie zawiera w sobie pojęcia „względy osobiste”, stąd też, np. w art. 153 § 2 k.k.w. (dotyczącym przerwy fakultatywnej), ustawodawca prawidłowo posłużył się sformułowaniem „ważne względy rodzinne lub osobiste”. Ważnymi względami rodzinnymi, o jakich mowa w (...) art. 204d k.k.w., będzie z pewnością chrzest dziecka lub pogrzeb członka rodziny. Mniej pewna jest już możliwość zaliczenia do takich względów zawarcie związku małżeńskiego. Należy raczej skłonić się ku potraktowaniu tej okoliczności jako właśnie osobistej¹³.

Dziwić musi prezentowana przez M. Banaś-Grabek sugestia, że za „ważne względy rodzinne” nie można uznać zawarcia małżeństwa. Zawijanie węzła małżeńskiego ma przecież na celu właśnie to, by założyć rodzinę. Zawarcie małżeństwa jest więc tak samo „rodzinne”, jak wspomniane przez autorkę wydarzenia w postaci chrztu dziecka czy pogrzebu krewnego, i z pewnością mieści się ono w granicach określonych przez art. 204d § 1 k.k.w. Wydanie przepustki może więc dotyczyć szeroko rozumianych spraw związanych z życiem aktualnej lub przyszłej rodziny internowanego¹⁴. Nie ma przy tym racjonalnych powodów natury aksjologicznej i kryminalno-politycznej ku temu, by twierdzić, że wyrażenie „względy rodzinne” winno się wyklądać zawężająco. Niezbędne jest jedynie, by powód ewentualnego wyjścia na przepustkę był z jednej strony w jakimś stopniu związany ze sprawami rodziny sprawcy i w tym znaczeniu miał charakter celowy, z drugiej zaś – musi on być ważny (tj. istotny z punktu widzenia prawidłowego ukształtowania relacji wewnątrz rodziny)¹⁵.

Udzielenie zezwolenia na czasowe opuszczenie szpitala psychiatrycznego warunkuje się dodatkowo tym, by niebezpieczeństwo, że sprawca przebywający poza zakładem dopuści się czynu zabronionego lub zagrozi własnemu życiu lub zdrowiu, było nieznaczne. Zagrożenie takie musi więc mieć charakter czysto abstrakcyjny, a wręcz iluzoryczny i być mało prawdopodobne. Niebezpieczeństwo takie trzeba oceniać z perspektywy *ex ante* (a więc na moment wydawania zezwolenia). Dla udzielenia przepustki konieczne jest zatem w szczególności to, by stan pacjenta, jego dotychczasowe zachowanie podczas detencji oraz postępy

¹³ M. Banaś-Grabek, *Przerwa...*, s. 69.

¹⁴ Słusznie podnosi J. Ciechorski, iż rozważając, co można rozumieć przez ważne względy rodzinne, można ostrożnie odwołać się do orzecznictwa ukształtowanego na gruncie art. 141a § 1 k.k.w. oraz art. 153 § 2 k.k.w. – J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 132.

¹⁵ J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 132.

w leczeniu pozwalały prognozować, iż – przebywając poza miejscem internowania – z dużym prawdopodobieństwem będzie przestrzegał porządku prawnego oraz nie dopuści się ataku na własną osobę (zachowań autoagresywnych). Oczywiście prognoza ta musi być aktualna tylko w odniesieniu do okresu, podczas którego detencjonowany ma korzystać z przepustki. Jeżeliby się bowiem okazało, że w danej sytuacji ustała obawa, że internowany, przebywając stale na wolności, dopuści się czynu zabronionego o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, wówczas odpadną również podstawy do stosowania jakiegokolwiek środka zabezpieczającego, w tym w szczególności detencji psychiatrycznej¹⁶. Trzeba też pamiętać, iż prognoza, którą trzeba przyjąć, rozważając zastosowanie art. 204d § 1 k.k.w., musi uwzględniać fakt, że internowany będzie przebywał pod opieką członka rodziny lub osoby godnej zaufania (pozostawanie pod taką opieką jest zaś jednym z wymogów udzielenia przepustki na podstawie art. 204d § 1 k.k.w.)¹⁷. Opieka ta musi zostać przez opiekuna dobrowolnie przyjęta. Przed udzieleniem przepustki konieczne jest

¹⁶ Trudno zaś zgodzić się z prezentowaną w doktrynie wypowiedzią, iż: „kiedy stwierdza się, że sprawca przebywający w zakładzie zamkniętym spełnia warunki do uzyskania przepustki, gdyż ustalono, że «niebezpieczeństwo, iż sprawca poza zakładem dopuści się czynu zabronionego lub zagrazi własnemu życiu lub zdrowiu jest nieznaczące» (...) powinien w rzeczywistości zostać z tego zakładu zwolniony, a środek zabezpieczający uchylony, ewentualnie uchylony z orzeczeniem nowego środka zabezpieczającego o charakterze wolnościowym” – T. Kalisz, A. Kwieciński, *Projektowane...*, s. 40. Może się bowiem zdarzyć, że stan pacjenta będzie taki, iż poziom niebezpieczeństwa, że internowany dopuści się czynu zabronionego lub zagrazi swemu zdrowiu lub życiu będzie niski w odniesieniu do krótkiego okresu, wysoki zaś – w odniesieniu do perspektywy stałego przebywania w warunkach wolnościowych.

¹⁷ Warto podkreślić, że stosownie do § 3 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dn. 28 grudnia 2016 r. w sprawie współdziałania podmiotów w wykonywaniu kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających, zapobiegawczych oraz przepadku, a także społecznej kontroli nad ich wykonywaniem, Dz.U. 2016, poz. 2305 – osoba godna zaufania powinna odpowiadać następującym warunkom: 1) Korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich; 2) Nie była skazana za przestępstwo popełnione umyślnie; 3) Nie została pozbawiona praw rodzicielskich i opiekuńczych; 4) Daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków; 5) Ukończyła 24 lata, a w wyjątkowych przypadkach 21 lat, jeżeli posiada kwalifikacje lub doświadczenie życiowe wskazujące na przydatność w prowadzeniu działalności wychowawczej i resocjalizacyjnej. Wydaje się jednocześnie, że wspomniany w art. 204d § 1 k.k.w. członek rodziny nie musi spełniać wszystkich wymienionych w tym miejscu cech. Nie jest np. konieczne, by nie był on osobą skazaną dotychczas za przestępstwo umyślne. Warto jednak zaznaczyć, iż decydując, czy określonemu członkowi rodziny można powierzyć pod opiekę internowanego, należy się upewnić, że daje on rękojmię prawidłowej realizacji czynności opiekuńczych.

więc uzyskanie przez kierownika zakładu psychiatrycznego stosownego oświadczenia w tym zakresie. Jakkolwiek ustawa nie wymaga, by przybrało ono szczególną formę, mimo to dla celów dowodowych pożądane jest, by zostało ono udzielone na piśmie. Członek rodziny lub osoba godna zaufania, która przyjmuje opiekę, staje się gwarantem tego, iż podopieczny będzie przestrzegał porządku prawnego. Jeżeli taki opiekun nie zrealizuje należycie swych obowiązków nadzoru, potencjalnie narazi się wówczas na szereg negatywnych konsekwencji prawnych. Może on bowiem nie tylko odpowiadać cywilnoprawnie za szkodę wyrządzoną przez swego podopiecznego¹⁸. W skrajnych sytuacjach możliwe jest nawet, iż opiekun narazi się na odpowiedzialność karną za przestępstwo skutkowe bądź też zrealizuje w formie zaniechania znamiona pomocnictwa do czynu przestępnego (a to z uwagi na fakt, że na opiece ciąży prawny i szczególny obowiązek zapobieżenia skutkowi w rozumieniu art. 2 k.k.¹⁹ oraz prawny i szczególny obowiązek niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego w znaczeniu określonym w art. 18 § 3 k.k. *in fine*). Sprawujący opiekę musi więc użyć wszystkich dostępnych mu możliwości ku temu, by jego podopieczny nie naruszał porządku prawnego lub nie atakował swego życia czy zdrowia. Istotne jest też, że im skuteczniejszymi narzędziami do nadzorowania sprawcy czynu zabronionego (kompetencjami, umiejętnościami) będzie dysponował opiekun, tym wyższe będzie prawdopodobieństwo, iż zachowanie się internowanego na wolności okaże się prawidłowe.

Pierwszą negatywną przesłanką udzielenia przepustki jest fakt, iż sprawca czynu zabronionego, któremu uprzednio wydano zezwolenie na tymczasowe opuszczenie zakładu psychiatrycznego, nie powrócił do tejże placówki w terminie²⁰. Kryterium to ma jednak charakter czasowy.

¹⁸ Por. J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 130–131.

¹⁹ Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2018, poz. 1600, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny, k.k.

²⁰ Art. 204d § 4 k.k.w. stanowi, że jeżeli sprawca nie powróci do szpitala psychiatrycznego z upływem okresu, na który udzielono zezwolenia, sąd niezwłocznie zarządza jego poszukiwanie i zatrzymanie przez policję oraz doprowadzenie do zakładu. Pacjenta takiego doprowadza policja w asyście lekarza. Łatwo więc wywnioskować, że na kierownika zakładu psychiatrycznego ciąży obowiązek zawiadomienia sądu o tym, że sprawca nie wrócił do szpitala w wyznaczonym mu czasie – K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, komentarz do art. 204d k.k.w., teza 4. Warto nadto dodać, że jeżeli internowany w ciągu 3 dni po upływie terminu wyznaczonego w przepustce nie powróci do zakładu psychiatrycznego, wówczas zrealizuje on znamiona typu z art. 242 § 2 k.k.

Przesłanka ta nie aktualizuje się bowiem wówczas, gdy od momentu powrotu sprawcy do zakładu minął rok.

Czasowego ograniczenia pozbawiony jest zaś negatywny warunek wyrażony w art. 204d § 6 k.k.w. Przepustka losowa nie może zostać bowiem przyznana, jeżeli sprawca, korzystając uprzednio ze zwolnienia udzielonego na podstawie art. 204d § 1 k.k.w., dopuścił się czynu zabronionego lub zagroził własnemu życiu lub zdrowiu. Należy jednak zaznaczyć, że negatywna przesłanka w art. 204d § 6 k.k.w. nie znajduje zastosowania wtedy, gdy sprawca korzystał z wydanego w trybie art. 204d § 1 k.k.w. zezwolenia podczas stosowania detencji, która została uchylona, jeżeli następnie sąd na podstawie art. 93d § 6 k.k. ponownie orzeknie wobec niego środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym. Możliwość taką utraci on dopiero wtedy, gdy podczas drugiego internowania w czasie przebywania na przepustce dopuści się czynu zabronionego lub zagrozi własnemu zdrowiu albo życiu.

Regulacje opisane w art. 204d § 5 i 6 k.k.w. spotkały się z krytyką w piśmiennictwie. Jeśli chodzi o pierwszą z nich (opisaną w § 5), wskazano, że w skrajnych przypadkach powrót nawet z niewielkim opóźnieniem bez konieczności doprowadzenia przez policję będzie musiał skutkować czasowym pozbawieniem możliwości zwolnienia z zakładu terapeutycznego. Art. 204d § 5 k.k.w. stawia się dodatkowo zarzut, że w istocie ma on charakter antyterapeutyczny, gdyż jego stosowanie nie uwzględnia aktualnego stanu zdrowia internowanego oraz postępów w leczeniu²¹.

W kontekście art. 204d § 6 k.k.w. wskazano dodatkowo natomiast, że przyjęte w nim rozwiązanie:

należy uznać za zbyt restrykcyjne. Nie zakłada ono bowiem możliwości poprawy stanu zdrowia i zachowania sprawcy w wyniku podjętego w zakładzie postępowania leczniczego, psychoterapeutycznego lub resocjalizacyjnego, która pozwoli na ocenę nieznacznego niebezpieczeństwa wystąpienia wymienionych zdarzeń poza zakładem. Automatyczne wykluczenie możliwości kolejnych przepustek nie uwzględnia również tego, że zachowanie sprawcy mogło być wynikiem niedostatecznej opieki ze strony członka rodziny lub osoby godnej zaufania. Eliminuje sprawcę z uczestnictwa w ważnych wydarzeniach rodzinnych w przyszłości, nawet jeśli postępy w leczeniu prowadziłyby do pozytywnej diagnozy co do jego zacho-

²¹ J. Ciechorski, *Dopuszczalność...*, s. 139.

wania poza zakładem. Prowadzi do traktowania sprawcy sprzecznego z zasadą humanitaryzmu (art. 4 k.k.w.)²².

Częściowo podzielać krytyczne uwagi w stosunku do art. 204d § 5 i 6 k.k.w. (w szczególności w zakresie ich zbyt restrykcyjnego charakteru oraz braku uwzględnienia aktualnych względów terapeutycznych), warto zaznaczyć, że przepisy te mają ewidentnie represyjny charakter. Opisane w nich negatywne przesłanki stanowią bowiem swoistą odpłatę za podjęcie się wcześniej przez internowanego nieprawidłowego zachowania. Tymczasem może się okazać, że przebywający na przepustce sprawca, z uwagi na swój stan psychiczny, nie będzie ponosił winy w zakresie tego, iż w terminie nie powrócił z przepustki lub dokonał czynu zabronionego bądź zachowania autoagresywnego. Może on bowiem nie przejawiać zrozumienia koncepcji zamknięcia w zakładzie i obowiązku powrotu czy też upływu czasu lub też nie rozpoznawać znaczenia przedsiębranego postąpienia lub nie być zdolny do pokierowania swym postępowaniem. Nie da się też wykluczyć, iż brak powrotu bądź popełnienie czynu zabronionego lub zachowania autoagresywnego nastąpi z przyczyn leżących po stronie jego opiekuna. Jeżeli art. 204d § 5 i 6 k.k.w. obejmowałby tego rodzaju sytuacje, powstałby wówczas szereg wątpliwości co do ich zgodności z Konstytucją²³. Wydaje się jednak, iż możliwe jest dokonanie prokonstytucyjnej wykładni tychże przepisów. Polegałaby ona na przyjęciu, że jeżeli brak terminowego powrotu z przepustki lub dopuszczenie się przez sprawcę kolejnego czynu zabronionego lub podjęcie ataku na własne zdrowie lub życie nastąpiły nie z winy internowanego, lecz członka rodziny lub osoby godnej zaufania bądź też w wyniku niezależnych od detencionowanego czynników losowych, wówczas przepisy te nie znajdują swego zastosowania²⁴. Innymi słowy – negatywne przesłanki z art. 204d § 5 i 6 k.k.w. aktualizują się wyłącznie wtedy, gdy internowanemu można postawić zarzut, że w sposób nieusprawiedliwiony w stosownym czasie nie powrócił do szpitala psychiatrycznego, zrealizował znamiona wzorca ustawowego bądź też zaatakował swe dobra prawne.

²² L. Osiński, w: *Kodeks...*, s. 771.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja RP, Konstytucja.

²⁴ Istotne jest, że – jak się słusznie podnosi w doktrynie – w tego typu sytuacjach nie ma również mowy o realizacji przez internowanego znamion czynu zabronionego z art. 242 § 2 k.k. – zob. W. Zontek, w: *Nowelizacja...*, s. 842–843.

Warto wreszcie zaznaczyć, że w doktrynie postuluje się, by na gruncie k.k.w. rozszerzyć krąg przypadków, w których możliwe jest udzielenie przepustki. Proponuje się zwłaszcza, by wydłużyć okres, na który może ona zostać wydana. Wtedy bowiem można byłoby jej udzielić w razie zaistnienia potrzeby poddania internowanego długotrwałemu leczeniu choroby somatycznej w innej niż szpital psychiatryczny placówce służby zdrowia. Postuluje się też, by w przyszłości ustawodawca stworzył możliwość wydania w wypadkach wyjątkowych, przy spełnieniu dodatkowych obostrzeń (np. konwój funkcjonariuszy policji), zezwolenia na tymczasowe opuszczenie zakładu o podwyższonym stopniu zabezpieczenia²⁵. Propozycje te w pełni zasługują na poparcie. Trafność tego twierdzenia widoczna jest zwłaszcza wtedy, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że konieczność dalszego stosowania środka zabezpieczającego musi być każdorazowo poddawana konstytucyjnemu testowi proporcjonalności. Jeśli się go uwzględni, może się zdarzyć, iż nie będzie on spełniony np. wtedy, gdy zdrowie lub życie internowanego stanie się poważnie zagrożone. W razie konieczności prowadzenia długotrwałego leczenia izolacyjny środek zabezpieczający wobec sprawcy nie powinien być wykonywany. Niemniej jednak *de lege lata* w tego typu przypadkach, jeśli w dalszym ciągu występuje obawa, że detencjonowany po wyleczeniu może ponownie dopuścić się czynu zabronionego o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, sąd winien, na czas prowadzenia procesu leczniczego, zarządzić przewiezienie pacjenta w asyście policji do stosownej placówki medycznej i na podstawie art. 15 § 2 k.k.w. zawiesić toczące się w stosunku do niego postępowanie wykonawcze w zakresie aplikowania detencji psychiatrycznej (i podjąć je niezwłocznie w razie ustania tej przeszkody)²⁶. Wydaje się jednak, że rozwiązanie takie jest stosunkowo mało elastyczne i nie odpowiada potrzebom praktyki. Należałoby więc przyłączyć się do postulatu poszerzenia zakresu art. 204d k.k.w.²⁷

Summary

The article presents the analysis of the substantive criteria of permission for a detained person to be temporarily released from a psychiatric facility as described in Article 204d of the Polish Executive Criminal Code (k.k.w.). These criteria were divided into positive

²⁵ M. Pyrcak-Górowska, *Detencja...*, s. 188.

²⁶ Zob. M. Banaś-Grabek, *Przerwa...*, s. 65.

²⁷ M. Banaś-Grabek, *Przerwa...*, s. 65, 68.

and negative. Considerations made in the text show that the prerequisites of granting the above-mentioned permission are constructed in a broad manner. The article also states that to apply the negative premises from Article 204d § 5 and 6 of k.k.w. it is necessary to prove that guilt can be attributed to the detainee for failure to return on time from the previous pass, or for undertaking actions endangering his or her own life or health.

Keywords

pass, permission to be temporarily released from a psychiatric facility, executive criminal code, psychiatric detention, protective measures

Bibliography

- Banaś-Grabek M., *Przerwa w wykonywaniu środka zabezpieczającego umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 5.
- Ciechorski J., *Dopuszczalność udzielenia przepustki w czasie detencji – nowe regulacje Kodeksu karnego wykonawczego*, „Prawo i Medycyna” 2/2016.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Kalisz T., Kwieciński A., *Projektowane zmiany w zakresie stosowania i wykonywania leczniczych środków zabezpieczających (uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 17 kwietnia 2014 r.)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83.
- Osiński L., w: *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2018.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Pyrcał-Górowska M., *Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych*, Kraków 2017.
- Zontek W., w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015.